

Een effectieve mix voor een eerlijke champignonsector

Over het tweede Interventieteamproject Champignons

De houding en het gedrag van champignontelers blijvend veranderen door een mix van informeren, beïnvloeden, inspecteren en controleren, dat was het hoofddoel van het tweede Interventieteamproject Champignons. Ook de rest van de champignonbranche was daarbij in beeld, opdat ook zij invloed zouden uitoefenen op telers die zich niet voldoende aan de regels hielden. Het multidisciplinaire team heeft een breed scala aan methodieken gebruikt om (extra) druk te zetten. Naast die communicatieve inspanningen zijn er ruim honderd onderzoeken verricht. Die leidden onder andere tot boetes en naheffingen. De mix van communicatie en handhaving droeg bij aan de in gang gezette gedragsverandering, die nodig is voor het aanpakken van illegale arbeid, onderbetaling, belastingontwijking en -ontduiking, en dus voor een eerlijke markt in de Nederlandse champignonsector. Het nieuwe keurmerk 'Fair Produce' speelt daarbij een vooraanstaande rol.

Achtergronden en voorgeschiedenis

Uitkomsten eerste interventieteam: als schokkend ervaren

Uit controles bij champignontelers was bekend dat zij zich niet altijd aan de wet hielden. Daarom besloot de overheid in 2007 om de sector grondig door te lichten: het eerste Interventieteamproject Champignons werd gestart. Het ging om een integrale aanpak onder verantwoordelijkheid van de (huidige) Inspectie SZW met medewerking van de (huidige) Directie Opsporing en specialisten uit overheidsinstanties als de (Vreemdelingen)politie, Belastingdienst, Regionale Coördinatiepunten Fraudebestrijding Kenniscentra Handhaving (RCF'en), gemeenten en het Openbaar Ministerie (OM). Het project duurde twee jaar en concentreerde zich op de twee belangrijkste champignonregio's: oostelijk Noord-Brabant/Limburg en Gelderland-Zuid.

Het eerste Interventieteam inspecteerde bijna honderd champignonkwekerijen en acht uitzendbureaus. Ruim een kwart van de geïnspecteerde ondernemingen was in overtreding, vooral door illegale tewerkstelling, onderbetaling en fiscale overtredingen. Dat leidt tot oneerlijke concurrentie en tot benadeling van zowel

werknemers als de Nederlandse schatplichtige.

De uitkomsten zorgden voor rumoer in de media, in de politiek en in de sector zelf. Maar het leidde ook tot een gedeelde conclusie: er moest hoognodig iets veranderen in de champignonteelt.

Het tweede interventieteam: gedragsbeïnvloeding en zelfregulering

Dus kwam er in 2011 een opvolger: het tweede Interventieteamproject, met twee landelijke projectleiders van respectievelijk de Inspectie SZW en Belastingdienst. Er waren twee Operationele Kernteams met inspecteurs van de Inspectie SZW, fiscaal surveillanten en controleurs van de Belastingdienst en UWV met ondersteuning vanuit de Politie. Het tweede Interventieteam was ruim 3 jaar actief: van maart 2011 tot augustus 2014.

Waar team 1 vooral koos voor repressie (overtredingen opsporen en bestraffen) zocht team 2 een bredere weg, met de nadruk op gedragsbeïnvloeding. De boodschap was: ga op een gezonde en eerlijke manier produceren. Nadrukkelijk werden daarbij ook andere partijen betrokken (toeleveranciers, uitzendbureaus, afnemers en sociale partners). Zij kunnen immers druk uitoefenen op de telers door hen erop te wijzen dat misstanden de hele sector in een kwaad daglicht stellen en vice versa. Tegelijkertijd besepte het team dat boetes en andere maatregelen nodig zouden blijven voor hardnekkige overtreders.

De champignonteelt: aantal bedrijven daalt snel, bedrijfsgrootte stijgt

De sector is betrekkelijk klein, maar qua productie is Nederland een grote speler (naast o.a. China, de Verenigde Staten en Polen). De bedrijven zijn grotendeels gevestigd in Limburg, Brabant en Gelderland (Rivierenland). Het aantal slinkt snel: van 517 (2000) naar 123 (2014). Het teeltoppervlak daalt minder snel: van 950.000 m² (2000) naar 720.000 (2014). In meer dan driekwart van de bedrijven wordt handmatig geoogst. Dat is arbeidsintensief, dus wie op loonkosten weet te 'besparen' kan scherper concurreren. Soms betekent dat lange werktijden, onderbetaling en slechte huisvesting.

¹ zie www.fairproduce.nl

De start van tweede Interventieteam champignons: wie doet wat en met welk doel?

De globale doelstellingen

Het project richtte zich op de héle champignonbranche. Met als doel:

- Het naleefgedrag bij telers en uitzendbureaus vergroten, o.a. via communicatie.
- Ondernemers en werknemers voorzien van informatie.
- Stimuleren van zelfregulering en maatschappelijk verantwoord ondernemen, samen met de hele keten: IT-partners, brancheorganisaties, veilingorganisaties, vakbonden en handelsorganisaties.
- Streng optreden tegen kwekers en uitzendbureaus die bewust de regels overtreden.
- Uitbuiting bestrijden.

De specifieke doelstellingen

Na afloop van het project:

- is er een actuele lijst van alle Nederlandse champignonkwekerijen en hun bedrijfslocaties
- zijn de meest risicovolle ondernemingen bezocht en onderzocht
- zijn werkgevers en werknemers geïnformeerd over rechten en plichten, is onderbetaling teruggedrongen en het aantal Wav-overtredingen minstens gehalveerd²
- is er dankzij de instrumenten van de Belastingdienst alles aan gedaan om te zorgen dat bedrijven hun (fiscale) verplichtingen nakomen en belastingen zijn geïnd (“compliance”)

Via voorlichten en druk zetten naar zelfregulering

Handhavingsregie voor maatwerk

De rode draad van het project was handhavingsregie: steeds opnieuw bepalen welke instrumenten, in welke combinatie en met welke zwaarte nodig zijn om het nalevingsgedrag op een hoger niveau te brengen. Daarvoor werd de totale ‘populatie’ van champignonkwekerijen, uitzendorganisaties en buitenlandse dienstverleners onderverdeeld in segmenten, onder andere op grond van hun naleefgedrag in het verleden. De belangrijkste vraag werd vervolgens: welke handhavingsinstrumenten is het meest effectief en efficiënt bij welk segment?

Informeren

Een soortgelijke segmentering (o.b.v. krachtenveldanalyses) werd gebruikt voor de rest van de branche (waaronder grondstoffenleveranciers, retailonder-

nemingen, handelsmaatschappijen, veilingorganisaties en branche- en werknemersorganisaties). Met deze partijen werd op verschillende niveaus en met wisselende frequentie gesproken. Zo probeerde team 2 de druk op te voeren op ondernemers die zich niet aan de arbeidswetten en fiscale regels houden. Met een grote veilingorganisatie en telersverenigingen werd besproken dat zij ‘hun’ telers konden bewegen tot eerlijk werk en een eerlijke beloning, door hen te wijzen op de onwenselijkheid van het geassocieerd worden met telers die werknemers onderbetalen.

Publiceren

Het Interventieteam trad ook naar buiten via de media. Interviews en artikelen verschenen bijvoorbeeld in *De Zaaier* (FNV Bondgenoten), *Champignonswerk* (CNC grondstoffen) en op verschillende websites in de groene sector. Samen met ZLTO werd een [artikel](#) gepubliceerd over (schijn)constructies (“Polenconstructies zijn doodlopende weg”).

In 2013 zijn presentaties gegeven op de jaarlijkse “Best Practices” conferentiedagen van de Belastingdienst op Business University Nyenrode. Zo werden ruim 350 belastingdiensmedewerkers direct bereikt.

Verder organiseerde het team een informatieavond voor werknemers en arbeidsmigranten rond Horst, waar veel champignonbedrijven actief zijn. Vooraf werd overlegd met het Pools Informatiepunt te Meterik en stichting FairWork. Bezoekers konden die avond een-op-een spreken met een specialist Arbeidsmarktfraude en eventueel hun beklag doen over misstanden. De opkomst viel tegen, maar de avond gaf extra informatie over zowel zorgwekkende praktijken als goede voorbeelden van werkgevers.

Zelfreguleren: Fair Produce

In 2011 was er een initiatief dat een flinke impact had op de branche én op de strategie van het tweede Interventieteam: het keurmerk Fair Produce. Aan de wieg ervan stonden sociale partners en belanghebbenden als een bank, een grote teler, een handelshuis, ZLTO en een brancheorganisatie voor de handel in groente en fruit. Zij wilden komen tot zelfregulering in de champignonsector en tot een “eerlijke” champignon in de supermarkten.

Fair Produce staat voor champignons van bedrijven met goede arbeidsomstandigheden en correcte beloning. Zowel telers als handelsondernemingen kunnen het keurmerk verwerven.

² De Wet Arbeid Vreemdelingen regelt de voorwaarden waaronder een werkgever buitenlandse werknemers buiten de EU kan inzetten en de rechten van buitenlandse werknemers die in Nederland werken.

De projectleiding sprak regelmatig met een delegatie van Fair Produce over manieren om eerlijk produceren onder de aandacht te brengen. Ook gaven ze vaktechnische tips voor het doorlichten van bedrijven. Dat droeg bij aan bijvoorbeeld dit succes: een grote retailorganisatie wilde voortaan alleen nog zaken doen met telers en handelshuizen die het Fair-Producekeurmerk hadden behaald.

Op tv: De Keuringsdienst van Waarde

In december 2012 schetste het KRO-programma De Keuringsdienst van Waarde in een tweeluik een ontluisterend beeld van de champignonteelt in Nederland. Arbeiders uit Oost-Europa worden uitgebuit, was de strekking. En: detailhandelaren moeten veel kritischer

Resultaten van inspecties

Als aanvulling op alle voorgaande acties werden er ruim 100 onderzoeken uitgevoerd, bij 187 werkgevers. Hieronder de belangrijkste resultaten.

Inspectie SZW

De Inspectie SZW controleert of werkgevers zich houden aan de arbeidswetten.³ Bij 20% van de onderzoeken werd een overtreding vastgesteld. Er werden 236 illegale werknemers aangetroffen, vrijwel allemaal (228) uit Bulgarije.⁴ 193 werknemers werden onderbetaald, vooral Bulgaren (63%) en Polen (31%). Voor de illegale tewerkstelling werden boetes opgelegd voor ruim € 4,6 miljoen, voor de onderbetaling ruim € 0,5 miljoen.

Inspectie SZW (Directie Opsporing)

Bij vermeende arbeidsuitbuiting en/of valsheid in geschrifte werd het onderzoek overgedragen aan de Directie Opsporing. De vier onderzoeken lopen nog.

Belastingdienst

De Belastingdienst heeft aan vrijwel alle 100 (bedrijfs) bezoeken en inspecties meegewerkt. Ook zijn er 33 boekenonderzoeken opgestart bij telers en uitleners van arbeidskrachten. Daarvan zijn er 24 al afgerond met

als resultaat diverse belastingaanslagen⁵ (€ 3,1 miljoen). Het resultaat van de resterende onderzoeken is nog niet bekend.

UWV

De UWV-inspecteurs hebben gecontroleerd of werknemers ook een UWV-uitkering hadden (samenloop werk en uitkering). Er is geen fraude geconstateerd.

Gemeentelijke diensten

De gemeente Maasdriel heeft vier keer woonverblijven ontruimd waarin arbeidsmigranten waren gehuisvest. In totaal zijn 54 mensen door hun werkgevers (uitzendbureaus) elders ondergebracht.

Conclusies

Een multidisciplinaire projectmatige benadering werkt

Een multidisciplinaire benadering met handhavingsregie draagt bij aan een eerlijkere champignonteelt. Maar duidelijk is ook dat nog niet in de hele sector eerlijk gewerkt wordt. Dat is de belangrijkste conclusie vanuit het tweede Interventie-teamproject. De samenwerking was goed, zowel onderling als met de sector.

Er zijn gunstige ontwikkelingen waar te nemen en het team heeft daar zeker een aandeel in gehad. Er speelden ook andere factoren mee, zoals de beginnende zelfregulering in de sector. Stichting Fair Produce geeft aan dat ondertussen circa 95% van de champignontelers FP-gecertificeerd is, die samen goed zijn voor ongeveer 80% van de totale productie.

Een nalevingsmeting toont bovendien dat Fair Produce-gecertificeerde bedrijven beter scoren wat betreft indicatoren van de Belastingdienst over op tijd aangifte doen, op tijd betalen en volledig betalen.

³ Wet arbeid Vreemdelingen (Wav: illegale tewerkstelling); Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML: onderbetaling); Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs (Waadi: niet geregistreerd als uitlener); Arbeidstijdenwet (ATW: niet te lang werken /voldoende rust krijgen).

⁴ Tot 1 januari 2014 moest een werkgever die werknemers uit Bulgarije en Roemenië liet werken daarvoor een tewerkstellingsvergunning hebben. Sinds 1 januari 2014 geldt voor hen vrij werknemersverkeer.

⁵ Zwaartepunt op Loonheffingen, maar ook omzetbelasting, inkomensheffing en vennootschapsbelasting.

Project afgerond, borging nodig

De opbrengst van tweede Interventieteamproject Champignons is nog niet helemaal in beeld. Er is sprake van een na-ijleffect. Diverse zaken zijn nog onder de rechter. Pas als die vonnissen er zijn, kunnen strategieën worden bepaald om hardnekkige overtreders stevig aan te pakken. En ook in deze sector kreeg de Inspectie SZW te maken met uitspraken van onder meer de Raad van State. Uitspraken met als gevolg dat de Inspectie beperkt wordt in haar mogelijkheden om handhavend op te treden.

Ondertussen blijven de Inspectie SZW en Belastingdienst samen optrekken rond dit thema en blijven zij de sector controleren. Dat draagt eraan bij dat de gunstige ontwikkelingen wortel schieten.

Wilt u meer weten over dit project? Lees dan het achtergrondartikel. "Vernieuwing in toezicht werkt. Champignonsector gaat voor eerlijke teelt."

Deze factsheet is een uitgave van:

Inspectie SZW

De Inspectie SZW maakt deel uit van het
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Xerox/OBT | 85168

© Rijksoverheid | Mei 2015